

İSLÂMÎ KAVRAMLARIN TERCÜME EDİLEMEZLİĞİ

Yâsin İbrahim Eş-Şeyh

Tercüme: Necmettin Yurtseven

Bu makaleyi bir çok müslümanın Arapça'nın, çağın çeşitli meselelerine cevap veremeyeceği yolundaki olumsuz etkilenmelerini gidermek için yazmaya karar verdim. Öncelikle şu iki hususu açıklamayı gerekli görüyorum: Birincisi, arapça'nın, çağımızda en yaygın dünya dili olarak kabul edilen İngilizce'ye tesiri ve ona üstünlüğü; ikincisi de, islâmî kavramların diğer dillere mesela İngilizce'ye nasıl aktarılacağı hususudur.

Şüphesiz İslam toplumu fetih çağlarında, kendinden önceki ve çağdışı bütün medeniyetlerden üstün idi. Özellikle dil konusunda, o zamanlar bütün dünyayı, kendi medeniyetini izler hale getirmişti ki bu da İbn-i Haldun'a göre olağandır.

Kur'an-ı Kerim dili olan arapça, zamanındaki dilleri, kelimeler, deyimler ve anlamları bakımından tesiri altına almıştı. Bu husus, farsçada ve Türçede gayet açık bir şekilde görülür. Bu açık ve direkt tesiri, medeniyet, dil (linguistique) ve ilmi zaruretlere sebebiyle, günümüzde en yaygın dil olan İngilizcede de görülmektedir. Bu husus, yüzlerce kelimenin latin harfleriyle yazılmasına rağmen arapça telaffuzlarını koruyarak İngilizce'ye girmiş olmasıyla anlaşılır. Böylece İslâm medeniyetinin üstünlüğünü, Kur'an dili arapçanın azameti, kudreti ve enginliği, ilimde, günlük hayatta ve karşılaştırmalı dil biliminde gayet açık olarak görülmektedir.

Örneklerimiz, çeşitli alanlarda ileri sürdüğümüz görüşlerimizin doğruluğuna delil olacak niteliktedir. Bunun için herhangi bir İngilizce sözlüğe bakmak kâfidir. Mesela: Websters Third New International Dictionary sözlüğündeki dini kavramlar babında, 'Allah' kelimesinin, 'Allah' olarak yazılmış olduğu görülür. 'Allah', İngilizcede 'ilah' kelimesini karşılayan 'god' kelimesinden farklıdır. 'Judge' kelimesinin varlığına rağmen قاض kelimesi, (ca-di) şeklinde yazılmıştır.

Yine göç anlamındaki (الهجرة) kelimesi, İngilizcede (migration) kelimesiyle ifade edilmesi mümkün iken (al-hijra) şeklinde aslıyla yazılmıştır. Bu konudaki son sözlümüz, (eş-şeytan) kelimesi ile ilgilidir. Bu kelime de İngilizce'ye (satan) şeklinde geçmiştir. Dini tabirlerin dışında da sayısız kelimeler bulunabilir. Mesela astronomideki (الحوت) "fomalhaut"; matematikte (السنفر) "cipher"; "algebra" (الغلي) "alkali"; "aimbic" ve كيمياء da "kimya" şeklinde yazılmaktadır. Metafizikte ise "afrect" (الجنس) "dijinni"; "alcohol" olarak İngilizce'ye geçmiştir. Bu radaki "alcohol" kelimesi, tekrar İngilizceden arapçaya şeklinde geçmiştir ki bugün الكحول kelimesi arapça olarak bilinir. Halbuki doğrusu (الكحول) dir. Ayrıca Kur'an'ı Kerim'de الكحول kelimesinin varlığını da zikredelim. "Safari" kelimesi de arapça asıllı olup السفر kökündendir. "wâdi" kelimesi de "sahib" (صاحب) "vezier" kelimeleri de böyledir.

İngilizce bir kelime olup, tıbda çok geniş bir kullanım alanı olan "syrup" kelimesi de, arapça شراب kelimesinden alınmıştır.

Günümüzde arapçanın tesirini, İngilizce basında ve İngiltere'de hazırlanmış bazı çalışmalarda da görmek mümkündür. Mesela "thoub" (الثوب) "fe-dayee" (فدائي) "oud" (عود) "fe-dayee" kelimelerinde olduğu gibi.

Bütün bunlardan şu sonuca varıyoruz: Arapça'nın İngilizce'ye tesiri gayet açıktır. Bu da Kur'an dili olan arapçanın yüceliğine ve diğer dillere, kapsam bakımından çok kavram bakımından tesirine bir örnektir. Dr. Nahlavî ile tıbbî terimlerin arapçalaştırılması ve arapçanın diğer konulardaki yerinin belirlenmesinin gerekliliği konusunda aynı görüşteyiz. Arapça canlı bir dildir ve yukarıda da açıkladığımız gibi diğer dillere etkisi açıktır. Bir çok müslümanın bu konuda bir kompleks içine girmeleri, imâmî zaf sebebiyledir.

Makalemizin ikinci önemli konusu olan "arapçanın yeterliliği ve dîni terimlerin diğer dillere olduğu gibi aktarılması" hususuna gelince; İslâmın anlaşılması Kur'an'ın anlaşılmasıyla, Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması, arapçanın anlaşılmasıyla, arapçanın anlaşılması ise İslâmî kavramların ve eğitimle ilgili ifadelerin, ne anlamlara geldiğinin bütün yönleriyle bilinmesi (idrak) ile mümkündür.

Bunun için diyoruz ki her dilin şahsiyetini, özelliklerini ve enginliğini gösteren istihlâhları vardır. Bu istihlâhların anlaşılır olabilmesi için de sosyal yapının ve eğitimle ilgili konuların bilinmesi gerekir. Bununla ilgili İngilizcede pek çok örnek vardır. Ancak örneklerin tam ve anlaşılır bir şekilde arapçaya tercümesi zordur. Bu durum, diğer dillere nazaran arapçada daha da fazladır. Bunun sebebi, Arapçanın yetersizliği hususundaki kompleksi gideren, kişilik ve fikrî yönün yeterliliğini ortaya koyan "İslâmî tarafının" sosyal yapı ve linguistik bakımından da ağır basmasıdır. Bugün Avrupa ve Amerika'nın çeşitli yerlerinde yaşayan müslüman gençlik, İslâmî gerçekleri yabancılar göstermek sadedinde, arabca olan bazı İslâmî kavramları, ellerinden geldiğince anlatmaya çalışmaktadırlar ve bu hususta farklı yollar izlemektedirler. Birçoğu, tebliğde, gördüğü eğitimin tesiriyle, İngilizce kelime ve tabirler kullanmaktadırlar. Ancak, Cenâb-ı Hakk'ın basi-

(X) Katar'da aylık olarak yayınlanan El-Ummah dergisinin Ekim 1985 tarihli 62. sayısında yayınlanan bu makale, aynı derginin 57. sayısında Dr. Nahlavî'nin 'ta'ribu-ti tib' (tıbbî terimlerin arapçalaştırılması) ve yine aynı derginin bir başka sayısında Dr. El-Kiyânî'nin (Amerika'da yaşayan Müslüman Azınlıkların Dil Sorunu) adlı yazıları üzerine kaleme alınmıştır. (Mütercimim notu).

ret bahsettiği bazı alim kişiler de var ki, onlar, bu konuda en doğru olanı, islâmî kavramları latin harfleriyle, fakat mana ve lafızlarını değiştirmeden, ingilizceye nakletmek suretiyle yapıyorlar. Bu ekol, arabca ibarelere kişiliğini, orijinalliğini ve kavramların islâmî manalarını kazandırdı. Bu görüşü destekleyen müesseseler kuruldu. Bu görüşü benimseyen şahıslar çoğaldı. Bunlar, arabçayı İslâm'la adeta özdeşleştirdiler. Meselâ, (الله) kelimesini, İngiltere'de yayınlanan birçok kitapta "Allah" şeklinde görmek mümkün. Lafzatullah, ingilizcedeki, "god" kelimesinden, mana ve incelik bakımından daha geniştir. Bu sebeple biz, kelime-i tevhîdi, "There is no god, but Allah" şeklinde ingilizceye tercüme ederiz. Birçok kaynakta olduğu gibi, "There is no god, but God" şeklinde tercüme etmeyiz. Öte yandan, (God-آله) kelimesi aslında, **tevhîdi** değil, **kesretli** ifade eder.

"Din" anlamında kullanılan, "religion" kelimesine gelince; bu kelime, "İslâm" kelimesinin tam karşılığı değildir. Çünkü onlara göre, din (religion), hayattan ve toplumdaki uzaklaşma, kilisenin hakimiyeti.... demektir. Bu sebeple, (İslâm) kelimesinin, (religion) olarak tercüme edilmeden, aynen, (İslâm) olarak kullanıldığını görmekteyiz. Nitekim, merhum **Mevdûdî**'de (İslâm) kelimesini, (religion) şeklinde tercüme etmeden, olduğu gibi, (İslâm) olarak kullanmıştır. Yine ingilizcedeki, "kulluk" anlamında kullanılan (Worship) kelimesi, arapcadaki (عبادة) kelimesini karşılamaz. İngiltere'deki The Islamic Foundation tarafından yayınlanan kitaplarda -aşağıda başka misallerde de- görüldüğü gibi (worship) yerine "ibadah" kelimesi aynen kullanılmaktadır. Bu konuda ayrıca şu misaller zikredilebilir: Zakah, salah (prayer), sawm (fasting), hajj (pilgrimage), şhadah (declaration of faith).

Bir de kelimelerin, İslâmî, istilâhî ve ifade özelliklerini taşıması için, arapça tabirlerin, ingilizceye tercüme edilmeden, olduğu gibi aktarılması gerekir. Mesela, ingilizce (fasting) kelimesini arapcadaki (صوم) kelimesinin karşılığı olarak kullanmak hatalıdır. (Fasting) kelimesi tam olarak (صوم) kelimesini karşılamaz. Çünkü (صوم) kelimesinin, islâmî istilâhındaki yapısı, şartları ve esasları ile, hristiyanlar tarafından kabul edilen (fasting), ayrı ayrı şeylerdir. Aynı şey, (hajj), (pilgrimage) için de söz konusudur. Hristiyanlıkta bu kelime, kendilerinde kutsal sayılan yerlerin ziyareti anlamına gelir. Bu sebeptendir ki (pilgrimage) ye-

rine (hajj) kelimesinin olduğu gibi kullanılması daha uygundur. Yine ingilizcede (war) veya (struggle) kelimeleri kullanılarak ifade edilen (jihâd)ın, islam nazarında daha özel, daha derin ve daha geniş anlamı vardır. (imam) ve (surah) kelimeleri de böyledir.

İşte bu ve benzeri arapça kelimelerin özelliklerini, kişiliklerini, orijinalliklerini ve tam olarak anlamlarını muhafaza etmeleri için, olduğu gibi aynen ingilizceye aktarılması gerekir. Mesela (رسالة) kelimesini ingilizceye (pillars) olarak tercüme etmek mümkündür. Ancak (حديث) kelimesini ingilizceye (siyang) (قول) olarak tercüme etmek hatalıdır. Bu kelime ingilizceye (hadith) olarak olduğu gibi aktarılmalıdır. Çünkü (hadith) sadece (saying) demek değildir. Halbuki (saying) yalnız (قول) manasındadır. Bununla beraber (نبي) kelimesini (prophet); (ملائكة) kelimesini de (angels) olarak ingilizceye tercüme etmek mümkündür, desek yukarıdaki görüşümüze aykırı bir görüş ileri sürmüş olmayız. Çünkü her iki dil ve dinde de kastedilen şey aynıdır.

Bütün bunlardan şu sonuca varmak mümkündür. Her dilin bir özelliği ve kişiliği vardır. Arapçanın da kişilik, orijinallik ve Cenab-ı Hakk'ın kitabı için seçmiş olduğu dil olması bakımından diğer diller arasında önemli bir yeri ve onlara üstünlüğü vardır.

Özetle ben, -ihtisasmı ve işim olmasına rağmen- herkesin, kendi dilini öğrenmesini terkedip, yerine arapça öğrenmesini istiyor değilim. Bu makaleyi, arapçanın tesir alanını, asaletini, diğer dillere onları üstünlüğünü ve onlara nazaran daha kalıcı kurallarla bozulmadan günümüze kadar gelebilmiş olmasını anlatmak için yazdım. Oysa -mesela- İngilizce, arapçanın kurallarının kalıcılığı nisbetinde yapısal değişikliğe uğramıştır. On beş asır önce nazil olan Kur'an-ı Kerim'i, hadis-i şerifleri arap edebiyatının klasik örneklerini rahatlıkla anlamak mümkün iken, shakespeare'in dilini anlamak için, oldukça hacimli sözlüklere ihtiyaç vardır.

Müslümanlar ve arapça konuşanlar "arapçanın yetersizliği" kompleksini terketmeli, onun önemini kavrayıp, medeniyet ve kültür dili olması özelliklerini dikkate almalarıdır.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdürrezzak b. Hemman, **Musannef**, I-XI, Beyrut 1390
 Ahmed b. Hanbel, **Kıtabü'l-İlâh**, tahkik Dr.Talat Koçyiğit, Dr.İsmâil Cerrahoğlu, I-II, Ankara 1963 ve İstanbul 1987
 ----, **Müsned**, I-VI, Mısır 1313
 Aynî, Bedrüddin Mahmud b. Ahmed, **Umdetü'l-Karî**, I-XI, İst.1308-1309
Azîmâbâdî, Muhammed Şemsü'l-Hakk, Avnü'l-Ma'bûd, I-XIV, Medîne 1388
 ----, **et-Ta'îfku'l-Muğni ale'd-Dârakutnî**, I-IV, Medîne 1386
 Bağdâdî, Hatîb, **el-Kifâye fî İlmî'r-Rivâye**, Haydarabad 1357
 Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin b. Ali, **es-Sünenü'l-Kübrâ**, I-X, Haydarabad 1344
Buhârî, Muhammed b. İsmâil, **Sahih**, I-IX, Kahire 1378/1958
 ----, **et-Târîhu'l-Kebîr**, I-IX, Haydarabad 1380
 Cezâîrî, Tâhir b. Sâlih, **Tevcihü'n-Nazar**, Mısır 1328/1910
 Dârimî, Abdullah b. Abdîrrahman, **Sünen**, I-II, **Dimaşk 1349**
Ebü Dâvud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî, **Sünen**, I-II, Mısır 1371/1952
 Hacı Halîfe Kâtip Çelebi, **Keşfü'z-Zunûn**, I-II, İstanbul 1971
 Hâkim, Muhammed b. Abdillâh en-Nisâbüri, **Müstedrek**, I-IV, Haydarabad 1334-1341
 Hattâbî, Ahmed b. Muhammed el-Bustî, **Me'âlimü's-Sünen**, I-VIII, Beyrut 1400
 İbn Ebî Hâtim, Abdurrahman er-Râzî, **el-Cerh ve't-Ta'dîl**, I-IX, Haydarabad 1371
 ----, **İlel'ü'l-Hadîs**, I-II, Kahire 1343
İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, **Fethu'l-Bârî**, I-XIII, Bulak 1301
 ----, **Hedyü's-Sârî**, Bulak 1301
 ----, **el-İsâbe fî Temyizi's-Sahâbe**, I-IV, Mısır 1328
 ----, **Lisânü'l-Mizân**, I-VI, Haydarabad 1329-1331
 ----, **Şerhu Nuhbeti'l-Fiker**, Mısır 1352 ve Prof.Dr.Talat Koçyiğit tercümesi, Ankara 1971

- , **Tehzibü't-Tehzib**, I-XII, Haydarabad 1325-1327
İbn Hazm, Ali b. Ahmed b. Sa'îd, Fezâilü'l-Endelûs, y.y. 1386
----, **el-İhkâm fî Usûlî'l-Ahkâm**, I-VIII, Mısır 1345-1347
----, **Muhallâ**, I-XIII, Mısır 1387/1967 ve Mısır 1347-1352 baskıları
----, **Risâletâni sülle fihimâ Sûâlün te'nîfün**, İst.Süleymaniye Küt.Şehit Ali Paşa Bölümü, No: 2704/8
----, **Risâletün fî'l-Ğinâ**, İst Sül.Küt.Şehit Ali Paşa Böl. No: 2704
İbn Hibbân, Muhammed el-Büstî, **Kitâbü'l-Mecrûhin**, I-III, Halep 1396
İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Ömer, **el-Bidâye ve'n-Nihâye**, I-XIV, Beyrut 1966
İbn Mâce, Muhammed b. Yezid el-Kazvîni, **Sünen**, I-II, Kahire 1327/1952
İbnü'l-İmâd, Abdülhayy el-Hanbelî, **Şezerâtü'z-Zeheb**, I-VIII, Kahire 1350
İbnü's-Salâh, Osman b. Abdîrrahman, **Mukaddime, Dimaşk 1392/1972**
Kâmil Miras, Tecrid-i Sarih Tercemesi, I-XIII, Ankara 1970
Kehhâle, Ömer Rızâ, **Mu'cemü'l-Müellifin**, I-XV, Dimaşk 1957-1961
Koçyiğit, Prof.Dr.Talat, **Hadis İstihlâhları**, Ankara 1980
Koçyiğit, Prof.Dr.Talat, **Halis Tarihi**, Ankara 1977
Laknevî, Muhammed Abdülhayy, **er-Raf'u ve't-Tekmîl**, Halep 1388
Mâlik b. Enes, **Muvatta'**, I-II, Mısır 1371
Münzirî, Abdül-Azîm b. Abdilkaviyy, Muhtasarü Sünen-i Ebî Dâvud, I-VIII, Beyrut 1400
Müslim b. Haccâc el-Kuşeyri, **Sahih**, I-V, Beyrut 1374-1376
Nesâî, Ahmed b. Şuayb, Kitâbü'd-Duafâ ve'l-Metrûkin, Beyrut 1406
----, **Sünen**, I-VIII (Suyûtî şerhiyle birlikte), Beyrut 1348
Nevevî, Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref, **Şerhu Sahih-i Müslim**, I-XVIII, Mısır 1349
Suyûtî, Celâüddin, **Tedribü'r-Râvî**, I-II, Mısır 1385
Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed, **Neylü'l-Evtâr**, I-IX, Beyrut 1973
Tehânevî, Zafer Ahmed, **Yeni Usûl-i Hadîs**, (terc.Doç.Dr.İbrâhim Cânân), İzmir 1982
Tirmizî, Muhammed b. İsâ, **Sünen**, I-V, Kahire 1381
Ukaylî, Muhammed b. Amr b. Mûsâ, **Kitâbü'd-Duafâ'l-Kebîr**, I-IV, Beyrut 1984
Zehebî, Muhammed b. Ahmed b. Osman, **Mizânü'l-İktidâl**, I-IV, Kahire 1382
----, **el-Muğnî fî'd-Duafâ**, I-II, Halep 1391
----, **Siyerü'n-Nübelâ**, (İbn Hazm maddesi ayırbaşım), Beyrut 1389
----, **Tezkiretü'l-Huffâz**, I-IV, Haydarabad 1375